

Українська мова.

Урок № 56.

Тема: Правила побудови складних речень.

Мета: формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів: - знання складова: учень розуміє суть понять «синтаксична норма», «синтаксичне керування», «синтаксична помилка»; усвідомлює важливість уміня користуватися засобами мовного вираження; - діяльнісна складова: уміє граматично правильно поєднувати слова в реченнях і словосполученнях; аналізує в тексті й реченнях приклади порушення синтаксичної норми; висловлює припущення про взаємозв'язок синтаксичної норми і чіткості, логічності, ясності тексту; - ціннісна складова: демонструє готовність до написання оригінальних текстів; здатність до публічного виступу; жвавий інтерес до мови; упевненість у результатах своєї роботи.

Хід уроку

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

Прочитайте уривок тексту Мирослава Дочинця «Збирання попелинок». Які поради мудреців вас найбільше вразили й чи є вони суголосними з вашими думками? Можливо, ви надихнулися і можете сформулювати і свою пораду ровесникам у подібному стилі?

Якщо послухати мудреців...

Якщо хочеш розв'язати проблему, ніколи не думай так само, як ті, хто її створив.

Якщо не боятися робити абсурдні речі, можна досягти неможливого.

Якщо не знати, що це неможливо,— можна здобутися на відкриття.

Якщо хочеш бачити результати своєї праці негайно, то йди в чоботарі.

Якщо вибирати освіту, то таку, котра оснастить нас зброєю проти зла. Вона має завчасно навчити, що ми народжені в епоху військової могуті, що суспільство і його добробут вимагають, щоби людина не перебувала в застої миролюбності, щоби, розумна і врівноважена, не боялася бурі.

Якщо не знаєш, як робити, не роби абияк.

Якщо сієш думку, то пожнеш дію; якщо сієш дію, то пожнеш звичку; якщо сієш звичку, то пожнеш характер; якщо сієш характер, то пожнеш долю.

Якщо хочеш змінюватися зсередини, починай зміни зовні: перебери і викинь старі речі, одяг і папери, бо, викидаючи старе й непотрібне, ми звільняємо місце для нового й корисного; у домі, що набитий різним непотребом, нема місця для того, щоби твій наступний день став веселішим.

Якими реченнями послуговується автор? Як обрані синтаксичні конструкції впливають на загальне враження від змісту?

Дослідження-відновлення. Перепишіть текст, членуючи його на речення та вставляючи пропущені букви й розділові знаки. Укажіть прості й складні речення.

Микола Терещенко український з..млевласник з-під Лохвиці що на Полтавщині відомий у світі цукровий магнат нащадок давнього козацького роду що брав початок від старшини Терешка котрий зміг ро..б..гатіти з шаблі та участі в походах Микола Іванович володів б..гатьма цукроварнями на сході України і торгував цукром не л..ше в Росії а й за кордоном каву з цукром Терещенка залюбки п..ли в англійських кав'ярнях францу..ьких кафе та німецьких бістро.

Матеріал для довідок

Микола Терещенко — український землевласник з-під Лохвиці, що на Полтавщині, відомий у світі цукровий магнат. Нащадок давнього козацького роду, що брав початок від старшини Терешка, котрий зміг розбагатіти з шаблі та участі в походах, Микола Іванович володів багатьма цукроварнями на сході України і торгував цукром не лише в Росії, а й за кордоном. Каву з цукром Терещенка залюбки пили в англійських кав'ярнях, французьких кафе та німецьких бістро (За Ю. Дмитренком).

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

III. ЗАСВОЄННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Уважно прочитайте речення і знайдіть огріхи в побудові їх:

Перше, на чому я хочу зупинитися,— це на підготовці студентів до практичних занять.

Лектор довго говорив про шляхи подолання кризи в економіці, і це мало цікавило аудиторію.

Дерева в лісі стоять сірі, а ялини своїм убранням приваблюють зір.

(Тут неправильно приєднано іменний присудок до підмета і виходить: «Перше — це на підготовці студентів до практичних занять». Треба: Перше — це підготовка студентів до практичних занять. Отже, усе речення має звучати так: Перше, на чому я хочу зупинитися,— це підготовка студентів до практичних занять.)

Частини складного речення повинні бути логічно пов'язані між собою.

Наприклад, у складному реченні «Лектор довго говорив про шляхи подолання кризи в економіці, і це мало цікавило аудиторію» немає логічного зв'язку між його простими реченнями. Тут сполучник слід замінити або на проте, або на хоч.

Частини складного речення повинні бути однопланові за змістом і граматичним оформленням.

Наприклад, у реченні «Дерева в лісі стоять сірі, а ялини своїм убранням приваблюють зір» зіставляються зовсім різні речі: колір дерев і вбрання ялин. Очевидно, це речення треба було б оформити так: Усі дерева в лісі стоять сірі, тільки ялини зеленіють і приваблюють зір', або ...тільки ялини своєю зеленню

приваблюють зір. У реченні «Розглядалося питання, як організувати літній відпочинок і про роботу пасажирського транспорту в цей період» неправомірно об'єднано підрядне речення і додаток. Можна сказати лише так: Розглядалося питання про те, як організувати літній відпочинок та спланувати роботу пасажирського транспорту в цей період; або передати простим реченням: Розглядалося питання про організацію літнього відпочинку і про роботу пасажирського транспорту в цей період.

У складному реченні в наступній частині, щоб не повторювати тих самих слів, їх пропускають або замість них уживають співвідносні займенники (він, такий, який, що тощо), прислівники (тут, там, тоді тощо).

Наприклад, у другій частині речення Завойовник знущається з підкореного народу, а підкорений — з себе (В. Голобородько) із цієї причини пропущено присудок знущається. У другій частині речення Хоч пісня стара, але як величаво звучала вона після довгих боїв (О. Підсуха) іменник пісня замінено співвідносним займенником вона.

При цьому потрібно стежити, щоб зокрема займенники правильно співвідносилися з іменниками попередньої частини.

Наприклад, у реченні «Ми зайшли в кабінет до директора, який був у кінці коридору» незрозуміло, на що вказує займенник який — на кабінет чи на директора. Тут слід сказати: Ми зайшли до директора в кабінет, який був у кінці коридору. У реченні Співає молодь молоді пісні — і, сповнені зичливості й любові, дуби над нею шелестять Маркові (М. Рильський) можна вжити тільки займенник над нею і ні в якому разі не над ними (збірний іменник молодь у першій частині речення має форму однини).

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Визначте тип речення «Почорніли заводи в озерах і ясніші стали разом з тим...» (М. Рильський):

а просте неускладнене;

Б просте ускладнене;

В складне сполучникове;

Г складне безсполучникове.

2. Визначте тип речення «Я несла тобі тепло у жменьці, а у тебе — дров сухих дровник» (Г. Турелик):

а просте неускладнене;

Б просте ускладнене;

В складне сполучникове;

Г складне безсполучникове.

3. Визначте тип речення «Не говори печальними очима те, що бояться вимовить слова» (Л. Костенко):

а просте, ускладнене відокремленими членами;

Б просте, ускладнене однорідними членами;

В складне сполучникове;
Г складне безсполучникове.

4. Визначте тип речення «Вітри з розгону поламали скрипку, гуде у сосен буйна голова» (Л. Костенко):

а просте неускладнене;
Б просте ускладнене;
В складне сполучникове;
Г складне безсполучникове.

5. Потребує редагування речення

А Щоб оглянути якнайбільше пам'ятних місць Харкова, заздалегідь знайдіть та ознайомтеся з переліком екскурсій.

Б Під'їхавши до Кам'янця, ми побачили обриси середньовічного міста й почули шум сучасної автостради.

В У кожному екскурсійному бюро Львова з гостями міста працюють досвідчені та комунікабельні гіді.

Г Екскурсоводи розкажуть про музеї Переяслава-Хмельницького німецькою, польською та іспанською мовами.

6. Прочитайте речення Лише частина студентів ... опанувати правила вимови ..., хоч Оксана Семенівна, як досвідчений викладач, ... цій темі чимало часу.

Граматично правильним є варіант послідовного заповнення пропусків

А змогли, важкими французькими звуками, приділила

Б змогла, важкими французькими звуками, приділив

В змогли, важких французьких звуків, приділив

Г змогли, важкими французькими звуками, приділила

Д змогла, важких французьких звуків, приділила

Мистецтво переконувати

Прочитайте міркування Мирослава Дочинця про почуття невміння, яке так часто стоїть нам на заваді до здійснення мрій, до досягнення мети. Наскільки переконливим є автор, на вашу думку? Як він цього досягає? Запитайте в сусіда по парті, чого він, на його думку, не вміє робити, але прагне цього.

Переконайте його, що варто це зробити, використавши прості, але неспростовні аргументи.

Якщо не вмієш...

Не бійся робити того, чого не вмієш.

Тебе не розчарує результат, бо ти ж не вмієш.

Ти ні з ким не конкуруєш, бо ти не вмієш.

Від тебе ніхто нічого не вимагає і не чекає, бо ти не вмієш.

Ти можеш робити те, що хочеш і як хочеш, бо ти не вмієш так, як треба.

Коли робиш те, що не вмієш, це не робота, радше — спроба, розвага, пригода. Себто — творчість.

Бути невмілим цікавіше й веселіше, бо в нього все попереду.

Невмілі більш вільні й розкуті в своїй невмілості, ніж умілі у своїй регламентованій умілості.

Коли робиш не вміючи, ти помічаєш свіжим оком те, чого не бачить той, який уміє.

Той, хто не вміє, має щасливий шанс навчитися вміти. А той, хто вміє, не має вже цієї нагоди, натомість має нудну звичність певності і прихований смуток досвіду.

Не вміючи ти можеш зробити щось інше, незвичайне, несхоже ні на що. Щось таке, що відхиляється від норми.

Усі великі відкриття в цьому світі зробили ті, що не вміли, але вони не знали, що не вміють.

Той, хто не вміє,— він як Ной, котрий не був корабелом, як Давид, котрий не був поетом, як Америго Веспуччі, котрий не був американцем, як тесля з Назарету, який до того, як зійти на дерев'яний хрест, не був нашим Богом. І навіть Батько його починав творити не з чогось, а з нічого.

Той, хто не вміє, більше є собою і з собою, ніж той, хто вміє те, що вміють інші й намагається бути як інші. А той, хто не вміє,— вже цим є інший. Бо вміти — не означає знати. Знати — не означає мати. А мати — не означає бути. Мирослав Дочинець «Єдин»

V. ПІДСУМОК УРОКУ

- Сьогодні на уроці я дізнався (лася), що...
- Здобуті знання мені знадобляться, щоб...

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Знати теоретичний матеріал.

Складіть коротку промову про те, чому не потрібно боятися помилок у навчанні чогось нового. Будьте переконливими.